

GOTTLIEB PALUDAN ARCHITECTS
inklusionsguide

Gottlieb Paludan Architects - Inklusionsguide

Guiden er udarbejdet af Marcus Tang Merit med støtte fra Bevica Fonden og Innovationsfonden.

Layout

Gottlieb Paludan Architects A/S

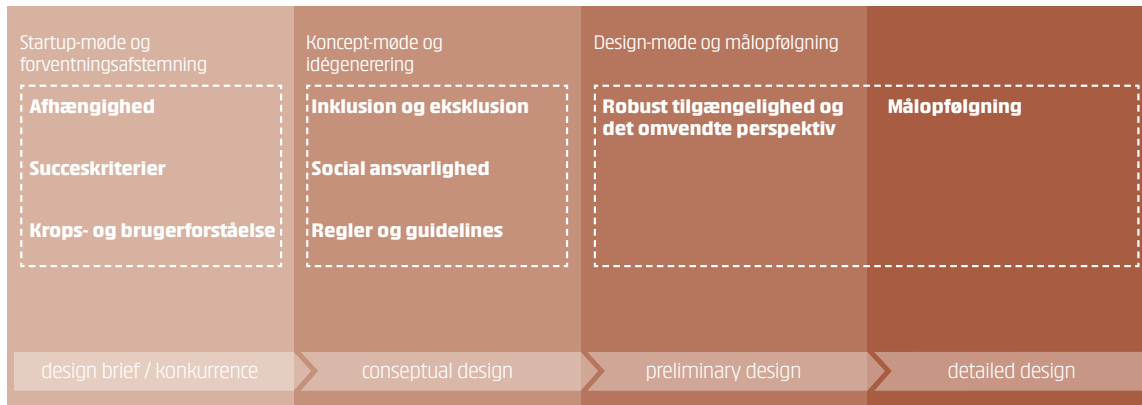
Udgiver

Gottlieb Paludan Architects A/S
juni 2023

www.gottliebpaludan.com

GOTTLIEB PALUDAN ARCHITECTS

inklusionsguide

Denne guide er en kort introduktion til en række argumenter og spørgsmål, der vedrører Gottlieb Paludan Architects' arbejde med inklusion, tilgængelighed, og andre beslægtede tematikker. Guiden er bygget op omkring tre møder tiltænkt forskellige projektfaser. For hvert møde er der tilknyttet en række spørgsmål. Dermed er guiden kronologisk opbygget, men de enkelte elementer og spørgsmål kan også benyttes udenfor denne kronologi.

Guiden kan med fordel benyttes som en rød snor i arbejdet med inklusion i løbet af et projekt, eller som et opslagsværk for nogle af de tematikker og spørgsmål, som kan opstå, når vi arbejder med inklusion og tilgængelighed.

- Guiden er ikke en tjekliste, fordi inkluderende arkitektur kræver en reflekteret faglighed, ikke et udvidet bygningsreglement.
- Guidens møder kan implementeres i fx projektplanlægningen og udbudsbeskrivelser.

- Guidens spørgsmål kan bruges til at udfordre designet og succeskriterierne for projektet.
- Guidens tekst kan give en dybere forståelse af inklusion og anvendes i forskellige sammenhænge, såsom konkurrencetekster.

Guidens spørgsmål og tematikker grunder i et større empirisk og teoretisk arbejde. Således er guiden baseret på et feltstudie af Gottlieb Paludan Architects' arbejdsmetoder suppleret med interviews med praktikere fra andre danske tegnestuer og in-situ interviews med brugereksperter. Herudover er guiden blevet testet under workshops foretaget hos Gottlieb Paludan Architects. Endeligt er guiden baseret på forskningslitteraturen indenfor området.

Udvalgte opgaver

Spørgsmål – hvorfor og hvordan	6
01 Startup-møde og forventningsafstemning	8
1.1 <i>Afhængighed</i>	9
– <i>et fællesmenneskeligt grundlag</i>	9
1.2 <i>Succeskriterier</i>	11
1.3 <i>Krops- og brugerforståelse</i>	13
02 Konceptmøde og idégenerering	14
2.1 <i>Inklusion og eksklusion</i>	15
2.2 <i>Social ansvarlighed</i>	16
2.3 <i>Regler og guidelines</i>	18
03 Designmøde og målopfølgning	20
3.1 <i>Robust tilgængelighed og det omvendte perspektiv</i>	21
3.2 <i>Målopfølgning</i>	23

SPØRGSMALE – HVORFOR OG HVORDAN

- Hvert af de tre møder i denne guide er forbundet med en række spørgsmål indenfor vigtige tematikker, der har til formål at sikre en inkluderende arkitektur og designproces.
- Det gør den fordi designprocesser blandt andet er struktureret efter de spørgsmål vi arbejder imod at besvare med vores arbejde.
- Denne guide arbejder ud fra de spørgsmål vi stiller i vores arbejde med inklusion, samt de spørgsmål vi bør og kan stille i stedet.

Denne guide er bygget op omkring de spørgsmål, vi eksplicit eller implicit arbejder med i vores projekter. Pointen er, at sådanne spørgsmål har en stor betydning for vores designprocesser, hvorvidt vi er bevidste om dem eller ej. I denne guide sættes der derfor fokus på en række spørgsmål, vi med fordel kan have mere opmærksomhed på, når vi arbejder med inklusion. Både når det gælder specifikke grupper af brugere, og når det handler om mere generelle overvejelser.

Hvert sæt af spørgsmål er tilknyttet et tema eller nøgleord, fx 'afhængighed', som uddybes i afsnittet under spørgsmålet. Under hvert tema, er spørgsmålet inddelt i tre søjler, som repræsenterer hver sin variation af samme spørgsmål; A) Pragmatisk, B) Reflekterende og C) Idealistisk. Formålet med disse søjler er at præsentere forskellige variationer over arbejdet med inklusion, som en af mange udfordringer, vi skal håndtere. Derudover er det en forudsætning, at man har besvaret de forrige spørgsmål under samme tema – altså bør man besvare spørgsmål A og B før man går til spørgsmål C.

Med dette i mente fungerer disse spørgsmål for det første som et pejlemærke for projektets arbejde med inklusion. Altså; arbejder vi udelukkende med inklusion som et pragmatisk problem, eller er det også et problem, vi forholder os reflekterende og/eller idealistisk til? Ved at gennemgå hvilke spørgsmål, vi faktisk besvarer i vores arbejde, kan vi forholde os mere reflekteret til dette. For det andet kan vi, ved at stille spørgsmål til projektet, os selv, og i et vist omfang vores samarbejdspartnere, tydeliggøre de formodninger og målsætninger, der strukturerer designprocessen. For det tredje vil arbejdet med at besvare spørgsmålene øge vores fokus og bevågenhed omkring inklusion. Ideelt set vil dette gøre os i stand til at italesætte inklusion som en naturlig og integreret del af projektets arkitektoniske kvalitet. Det er samtidigt vigtigt at påpege, at formålet med denne guide ikke er, at vi altid skal gå efter at arbejde med spørgsmål i C-kategorien i vores projekter. Denne kategori af spørgsmål er, som navnet indikerer, idealistiske. Ikke desto mindre, er de vigtige i bestræbelserne for at opnå så inkluderende projekter som muligt.

A) PRAGMATISKE SPØRGSMÅL	B) REFLEKTERENDE SPØRGSMÅL	C) IDEALISTISKE SPØRGSMÅL
Afhængighed		
Hvad er brugernes største rumlige behov i vores projekt?	Hvordan understøtter eller underminerer vi brugerens afhængigheder?	Hvordan kan vores design medføre en social eller kulturel afhængighed hos brugerne?
Succeskriterier		
Hvordan forstår kunden inklusion?	Hvilke begrænsninger kan vi se i kundens forståelse af inklusion?	Hvordan bør inklusionsovervejelser påvirke projektet?
Hvad er kundens/bygherrens succeskriterier, og hvilken rolle spiller inklusion heri?	Hvilke udfordringer medfører disse succeskriterier for en inkluderende arkitektur?	Kan/bør vi forsøge at ændre projektets succeskriterier?
Krops- og brugerforståelse		
Hvilke brugere designer vi for?	Hvilke typer af kroppe og behov forestiller vi os i rummet?	Hvordan kan vi repræsentere forskelligartede kroppe og brugere igennem projektet?
Inklusion og eksklusion		
Er der grupper/adfærd vi/kunden i særlig grad ønsker at inkludere eller ekskludere?	Har vi elementer af vores design, hvis eneste formål er at inkludere eller ekskludere bestemte brugere?	Hvordan kan vi gentænke de dele af projektet, som udelukkende har inklusion eller eksklusion, som dets formål?
Designets social ansvarlighed		
Hvordan imødekommer vi (kundens) succeskriterier for et inkluderende design?	Hvilke begrænsninger og/eller udfordringer, medfører projektets succeskriterier, for et inkluderende designkoncept?	Kan vi revurdere projektets succeskriterier med det formål at udvikle et mere socialt ansvarligt designkoncept?
Regler og guidelines		
Overholder vi bygningsreglementet og evt. guidelines?	Hvilke typer af kroppe og personer henleder disse vores opmærksomhed på?	Bør vi udvide denne opmærksomhed til også at inkludere andre grupper, eller på anden vis udfordre disse?
Robust tilgængelighed		
Er alle indgange og hovedstrøg inkluderende og/eller tilgængelige?	Hvordan er tilgængelighedstiltag positioneret i forhold til forventede bevægelsesmønstre?	Hvad skal der ske for, at stedet bliver tilgængeligt, og hvordan imødekommes dette?
Det omvendte perspektiv		
Hvilke dele af rummet ekskluderer bestemte grupper fysisk?	Hvilke aktiviteter er det ikke muligt for alle at deltage i?	Hvilke rumlige oplevelser eller sanseindtryk ekskluderes bestemte grupper fra?
Målopfølgning		
Lever vi op til kundens forståelse og mål for projektets inklusion?	Er de oprindelige mål for inklusion stadig relevante, eller bør de revideres?	Er vi lykkedes med at integrere inklusion som en del af projektets arkitektoniske kvalitet?

MØDE 01

MØDE 02

MØDE 03

01

STARTUP-MØDE OG FORVENTNINGSAFSTEMNING

Output

- Afklaring omkring projektets og kundens succeskriterier og forventninger for inkluderende arkitektur. Gerne i form af en aftale eller et mødenotat.

Det foreslås, at dette møde foretages tidligt i projektet, gerne før man begynder på Conceptual Design. Formålet er at forventningsafstemme med bygherrer, og internt, hvilke succeskriterier og mål der er for projektet, samt hvilke brugergrupper man anser værende særligt vigtige.

A) Pragmatiske spørgsmål	B) Reflekerende spørgsmål	C) Idealistiske spørgsmål
Afhængighed		
Hvad er brugernes største rumlige behov i vores projekt?	Hvordan understøtter eller underminerer vi brugerens afhængigheder?	Hvordan kan vores design medføre en social eller kulturel afhængighed hos brugerne?
Succeskriterier		
Hvordan forstår kunden inklusion?	Hvilke begrænsninger kan vi se i kundens forståelse af inklusion?	Hvordan bør inklusionsovervejelser påvirke projektet?
Hvad er kundens/bygherrens succeskriterier, og hvilken rolle spiller inklusion heri?	Hvilke udfordringer medfører disse succeskriterier for en inkluderende arkitektur?	Kan/bør vi forsøge at ændre projektets succeskriterier?
Krops- og brugerforståelse		
Hvilke brugere designer vi for?	Hvilke typer af kroppe og behov forestiller vi os i rummet?	Hvordan kan vi repræsentere forskelligartede kroppe og brugere igennem projektet?

A) Pragmatiske spørgsmål	B) Reflekterende spørgsmål	C) Idealistiske spørgsmål
Afhængighed		
Hvad er brugernes største spatiale behov i vores projekt?	Hvordan understøtter eller underminerer vi brugerens afhængigheder?	Hvordan kan vores design medføre en social eller kulturel afhængighed blandt brugerne?

1.1 Afhængighed – et fællesmenneskeligt grundlag

Pointer:

- Dårlige fysiske løsninger medfører, at vi er mere socialt og kulturelt afhængige af vores omgivelser.
- Inkluderende arkitektur handler bl.a. om, at fysiske løsninger påtager sig et ansvar for at lette denne sociale og kulturelle byrde.

For relativt gnidningsfrit at fungere i det moderne samfund er vi som mennesker afhængige af, at vores omgivelser opfylder vores fysiske behov. Vi lægger sjældent mærke til denne afhængighed, medmindre nogen har blokeret vores vante cykelrute, eller vi fx står i en situation, hvor barnevogn eller flyttegods stiller nye krav til vores omgivelser. Særligt for mobilitetsprojekter er denne afhængighed vigtig at overveje, når vi taler om inkluderende arkitektur.

I praksis er afhængigheder selvfølgelig både baseret på de fysiske, sociale, og kulturelle rammer for et sted. Eller sagt på en anden måde; begrænsninger i den fysiske tilgængelighed vil skulle kompenseres socialt eller kulturelt, for at personer kan begå sig i et bestemt rum. Det ser vi fx, når en mor med en barnevogn skal have

hjælp til at bære barnevognen ned af en trappe af en fremmed – her kompenserer de kulturelle omstændigheder for rumlige mangler. Som et andet eksempel på sammenhængen mellem disse, kan vi se nærmere på en lidt længere beskrivelse af en kørestolsbrugers tur til arbejde med S-tog fra hans hjem i Nordhavn.

Her er kørestolsbrugeren blandt andet afhængig af, at elevatorerne virker, og at togføreren manuelt folder S-togets rampe ud for ham, når toget ankommer til perronen. Fordi at der kun er én elevator ved de fleste stationer, og fordi disse elevatorer ofte er ude af drift, har DSB en hjemmeside, hvor man kan følge med i, om elevatorerne er i drift eller ej. Ligeledes har DSB et sæt retningslinjer, der påtaler, at folk, der har brug for S-togets rampe for at komme ombord på toget, skal vente der hvor forreste vogn stopper, så de kan signalere til togføreren, at de gerne vil med på toget.

DSB har oprettet dette sæt af sociale strukturer (hjemmesiden og retningslinjerne) som kompensation for, at man har en række stationer og toge, der fysisk er utilgængelige for kørestolsbrugere på egen hånd. Enten fordi elevatorer ofte er ude af drift, eller fordi S-toget ikke har

niveaufri adgang til perronen. Problemet med disse sociale strukturer er, at de er fejlbarlige. Det kan fx være svært at få ordentlig kontakt med togføreren. Derudover er hjemmesiden ofte ikke opdateret, da det kun er planlagte driftsafbrydelser, der registreres og ikke dem, der fx pludseligt opstår om natten. Herudover bidrager designet af S-togets manuelle rampe til forsinkelser, hvilket kørestolsbrugeren er afhængig af, at andre pendlere accepterer. Altså, en kulturel afhængighed af, at andre accepterer, at man til en vis grad er til gene.

Pointen med dette eksempel er, at mangler i designet af både S-tog og station fører til en øget mængde af afhængighed af andre menneskers hjælp og de sociale strukturer, man eventuelt

konstruerer for at imødekomme mangelfuldt design. Dette er i øvrigt det samme for moren med barnevognen, der ikke kan komme ned af en trappe selv. Set fra et arkitektfagligt perspektiv, eller ud fra et inklusionsperspektiv, så er dette naturligvis ikke en robust eller ønskværdig løsning. Derfor er det vigtigt, at vi har for øje, hvordan vores brugere er afhængige af vores valg og prioriteringer, når vi designer.

1.2 Succeskriterier

Pointer:

- Det er vigtigt at forstå kundens prioriteringer, så man kan indtænke inklusion som et samstemmende succeskriterie.
- Udfold evt. inklusionsudfordringer overfor kunden i overensstemmelse med projektets primære formål.

Det er vigtigt, at vi så tidligt som muligt i processen får klargjort, hvilke succeskriterier og mål, der eksisterer for projektet. I forlængelse heraf er det vigtigt, at vi forstår præcis hvordan kunden forstår og beskriver inklusion i forbindelse med projektets succeskriterier. For nogle projekter vil inklusion formentligt ikke spille nogen eksplicit rolle. For andre projekter vil det være en meget specifik inklusion der er tale om. Eksempelvis kan der være et særligt fokus på ligestilling mellem kønnene eller mellem forskellige etniciteter. I forlængelse heraf, er det

også vigtigt at forstå, hvilken rolle inklusion, og succeskriterierne herfor, spiller i sammenligning med projektets andre mål eller succeskriterier. Groft spurgt er inklusion så kun en vigtig dagsorden, så længe budgettet holder, eller så længe der eksempelvis er plads nok til et bestemt antal parkeringspladser? Pointen her er naturligvis, hvordan inklusion spiller sammen med projektets andre succeskriterier.

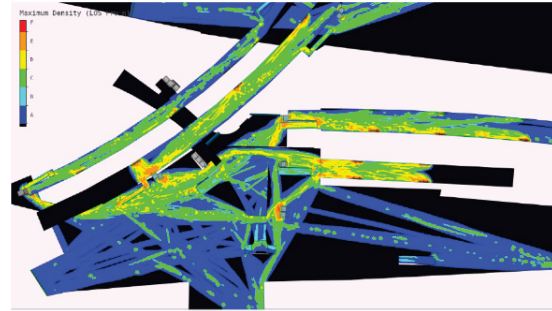
Et eksempel fra designprocessen for Ny Ellerbjerg Stations nye concourse hall illustrerer dette. På et tidspunkt i denne proces fokuserede kunden eksplicit og gentagende gange på at forbedre flowet for stationen, og i forlængelse heraf spillede de flowstudier vi præsenterede for kunden en stor rolle. Dette er ikke mærkeligt, da der er tale om et mobilitetsprojekt for en station, der på relativt få kvadratmeter skal flytte ret mange mennesker fra perron til perron. Begrænsningen for disse flowstudier var midlertidigt, at softwaren simulerede samtlige

A) Pragmatiske spørgsmål	B) Reflekterende spørgsmål	C) Idealistiske spørgsmål
Succeskriterier		
Hvordan forstår kunden inklusion?	Hvilke begrænsninger kan vi se i kundens forståelse af inklusion?	Hvordan bør inklusionsovervejelser påvirke projektet?
Hvad er kundens/bygherrens succeskriterier, og hvilken rolle spiller inklusion heri?	Hvilke udfordringer medfører disse succeskriterier for en inkluderende arkitektur?	Kan/bør vi forsøge at ændre projektets succeskriterier?

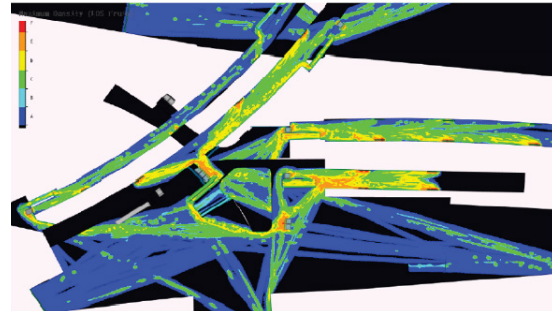
pendlere helt ens – altså lige store, lige hurtige, og med lige stort behov for plads omkring dem. I den virkelige verden er dette naturligvis ikke realistisk, og medførte også en kritik internt på tegnestuen, da flowstudierne dermed mildest talt ikke var særligt inkluderende. I praksis medførte dette, at vi benyttede flowstudierne i præsentationer for kunden, mens de internt fungerede som en test, snarere end et designværktøj.

Pointen her er, at kundens store fokus på et bestemt succeskriterie for projektet (et gnidningsfrit passagerflow) får lov til at overvinde de bekymringer, vi havde for, hvor inkluderende sådanne flowanalyser var. Derfor ser vi altså, at kunden ikke selv formår at se inklusionsudfordringerne ved flowanalysen, eller at kunden i dette tilfælde vælger at prioritere andre mål for projektet end inklusionen. I Ny Ellebjerg projektet valgte vi ikke at udfordre kunden på dette, om end vi forsøgte at udfase flowanalysernes rolle i projektet så hurtigt som muligt. Genbesøgt kan det være, det havde været en god idé at gøre vores bekymringer eksplicitte overfor kunden, da vi ellers havde et godt samarbejde med denne. Ligesom det også kunne have været en god idé at høre hvorvidt kunden havde gjort sig overvejelser om, hvilken rolle inklusion skulle spille i projektet.

GPA PROJECT - MAX EXP DENSITY - WALKING AREAS + STAIRS / ESCALATORS

MS PROJECT - MAX EXP DENSITY - WALKING AREAS + STAIRS / ESCALATORS

A) Pragmatiske spørgsmål	B) Reflekterende spørgsmål	C) Idealistiske spørgsmål
Krops- og brugerforståelse		
Hvilke brugere designer vi for?	Hvilke typer af kroppe og behov forestiller vi os i rummet?	Hvordan kan vi repræsentere forskelligartede kroppe og brugere igennem projektet?

1.3 Krops- og brugerforståelse

Pointer

- Den gennemsnitlige krop er en myte og man bør designe til forskellighed fremfor almindelighed.
- Funktionsnedsættelser kan både være midlertidige, situationelle, og permanente. En fjerdedel af alle danskere har en fysisk funktionsnedsættelse.

Ligesom mange andre professioner, så har design og arkitektur haft en tendens til at forestille sig menneskekroppen som en relativ homogen størrelse. Dette perspektiv er i nyere tider, i både akademiske og professionelle kredse, blevet kritiseret for dets simplificerede og unuancerede menneskesyn. I København har debatten fx i særlig grad drejet sig om, at byen ikke i tilstrækkelig grad henvender sig til kvinder, da man (implicit) har haft et særligt fokus på unge mænd i programmeringen af offentlige byrum.

Eksemplet med flowstudierne fra Ny Ellebjerg projektet fra det forrige afsnit er et grelt eksempel på, hvilke typer af analyser, der kan produceres på baggrund af software, eller

lignende strukturer, som ikke i tilstrækkelig grad indtænker menneskelig forskellighed. Derfor er det vigtigt, som det forrige eksempel også viser, at vi nuancerer vores forståelse af, hvilke brugere, og hvilke kroppe, der vil indtage de rum, vi designer. En god måde at gøre dette er at gøre sig eksplicit bevidst om, hvem man repræsenterer i sit tegningsmateriale, og i sine diskussioner. Er det, så at sige, kun folk med alle arme, ben, og perfekt syn? Inkluderer vi også folk i kørestol eller med synsvanskeligheder? Hvad med andre former for funktionsnedsættelser? Gør vi os kun disse overvejelser, fordi kundens retningslinjer eller bygningsreglementet tager et særligt hensyn til disse grupper?

Ved at besvare eller overveje disse spørgsmål tidligt i processen, kan vi med større bevidsthed tilstræbe os en designproces, der er bredt inkluderende. Hvad enten det er for personer med fysiske funktionsnedsættelser, kvinder, eller minoriteter. Hertil ligger der dog en vigtig erkendelse. Det er nemlig vigtigt, vi holder os for øje, at bevidsthed ikke medfører en automatisk ekspertise om specifikke grupperes rumlige behov.

02

KONCEPTMØDE OG IDÉGENERERING

Output

- Inkluderende arkitekturs formål og rolle i projektet.

Det foreslås, at dette møde foretages et stykke inde i conceptual design fasen. Med andre ord, efter at man har haft tid til at udvikle et designkoncept, og en forståelse af projektets kontekst, men inden alle betydeligt beslutninger omkring retningen for designet er taget.

A) Pragmatiske spørgsmål	B) Reflekterende spørgsmål	C) Idealistiske spørgsmål
Inklusion og eksklusion		
Er der grupper/adfærd vi/kunden i særlig grad ønsker at inkludere eller ekskludere?	Har vi elementer af vores design, hvis eneste formål er at inkludere eller ekskludere bestemte brugere?	Hvordan kan vi gentænke de dele af projektet, som udelukkende har inklusion eller eksklusion, som dets formål?
Designets social ansvarlighed		
Hvordan imødekommer vi (kundens) succeskriterier for et inkluderende design?	Hvilke begrænsninger og/eller udfordringer, medfører projektets succeskriterier, for et inkluderende designkoncept?	Kan vi revurdere projektets succeskriterier med det formål at udvikle et mere socialt ansvarligt designkoncept?
Regler og guidelines		
Overholder vi bygningsreglementet og evt. guidelines?	Hvilke typer af kroppe og personer henleder disse vores opmærksomhed på?	Bør vi udvide denne opmærksomhed til også at inkludere andre grupper, eller på anden vis udfordre disse?

A) Pragmatiske spørgsmål	B) Reflekterende spørgsmål	C) Idealistiske spørgsmål
Inklusion og eksklusion		
Er der grupper/adfærd vi/kunden i særlig grad ønsker at inkludere eller ekskludere?	Har vi elementer af vores design, hvis eneste formål er at inkludere eller ekskludere bestemte brugere?	Hvordan kan vi gentænke de dele af projektet, som udelukkende har inklusion eller eksklusion, som dets formål?

2.1 Inklusion og eksklusion

Pointer

- Eksklusion er en vigtig del af arkitekters arbejde, men den skal ske bevidst og ikke ubevidst.
- Inklusion er en vigtig del af arkitekters arbejde, men den skal indarbejdes i projektets designkoncept, og skal ikke foregå på en 'os og dem' præmis.

Vores evne til at ekskludere bestemte brugergrupper er en af de vigtigste redskaber, vi besidder som arkitekter. Ofte sker denne eksklusion bevidst, som når vi belyser mørke hjørner for at afværge graffiti og anden 'utryghedsskabende' adfærd. Desværre kan eksklusion også finde sted ubevidst.

I værste tilfælde kan ubevidst eksklusion medføre selvopfyldende profetier. Med dette menes, at hvis en gruppes rumlige behov forbliver usynlige i designprocessen, kan dette også medføre, at gruppen ekskluderes fra det endelige rum, hvilket igen fører til, at vi ikke observerer gruppen i det offentlige rum, hvorfor vi i næste projekt ikke indtænker deres behov i vores designproces. Altså en ond spiral af manglende

repræsentation og usynlige behov. For at gøre dette yderligere kompliceret, så kan forceret inklusion også virke ekskluderende. Dette kan eksempelvis ses, når en rampe placeret på bagsiden af en bygning, eller lignende lappeløsninger, medfører en ikke ligeværdig oplevelse af adgang til stedet. I sådanne tilfælde vil vi formelt set give adgang til en bestemt gruppe af brugere, men disse vil ikke føle, at rummet også er designet ud fra deres behov. En pragmatisk måde at komme udenom dette er ved at sørge for, at diverse elementer besidder mere end et enkelt formål.

Det betyder ikke, at vi skal aflive idéen om eksklusion og inklusion i vores arbejde. Selvom vi naturligvis skal være bevidste om, hvordan og hvornår vi benytter disse som et værktøj i vores designkoncepter. Hvad vigtigere er, så skal vi overveje den måde, vi indfører 'inkluderende' elementer i vores arbejde med offentlige rum. Inklusion medfører nemlig hurtigt en idé om 'os og dem'. Disse 'andre' skal så, ofte via 'særlige' eller 'ekstra' tiltag, inkluderes i rummets prædefinerede udtryk eller formål. Inklusion og eksklusion bør derfor ikke være spørgsmål om at indføre enkelte elementer der, uagtet de

generelle intentioner for stedet, tilføres til et ellers gennearbejdet arkitektonisk udtryk. Med andre ord, så fungerer inklusionen af eksempelvis brugere med fysiske funktionsnedsættelser bedst, når deres behov indtænkes i stedets generelle arkitektoniske udtryk.

Derfor kan det nogle gange betale sig at spørge sig selv, om bestemte elementer kun indgår i stedets design for at inkludere eller ekskludere bestemte brugergrupper. Hvis dette er tilfældet, vil det med nogen sandsynlighed bidrage til et mere forstyrret og travlt rum. I værste tilfælde vil det medføre, at nogle føler, deres behov har været en eftertanke i designprocessen. Der vil ikke desto mindre altid være elementer, som på grund af diverse krav fra bygningsreglementet, eller kundens egne retningslinjer vil skulle indgå i rummet. Når dette er tilfældet, kan det være givtigt at spørge, hvordan sådanne tvungne elementer kan bidrage på flest muligt måder til rummets overordnede formål. Det simpleste eksempel herpå kunne være, at man tog en obligatorisk rampe og implementerede i landskabet, så det blev en selvfølge for både cyklister og barnevognsskubbere også at bruge den samme rampe.

2.2 Social ansvarlighed

Pointer

- Vores arbejde er at prioritere blandt mange mulige løsninger for et rum. Dette medfører et betydeligt socialt og etisk ansvar.
- Derfor er det vigtigt at forholde sig til projektets definerede succeskriterier og eksplicit italesætte disses konsekvenser.

Arkitektur er som profession et fundamentalt politisk og etisk foretagende. Der er mange grunde hertil, men en af dem er, at vi former fremtiden i både bogstavelig og imaginær forstand. Hertil kommer, at den fremtid, vi vælger at illustrere, kommunikere og i sidste ende konstruere, blot er en af et utal af muligheder. I vores profession ligger der derfor et betydeligt etisk og socialt ansvar, og da langt de fleste projekter ikke har et budget, der tillader dem at tilgodese alle ligeligt, vil vi skulle træffe beslutninger om hvem eller hvad, der skal prioriteres. Dette er naturligvis et betydeligt ansvar. For vores mentale og juridiske velbefindende, bør vi acceptere vi ikke kan gøre alt for alle. I stedet bør vi tage udgangspunkt i de succeskriterier for inklusion, vi tidligere har defineret i fæl-

A) Pragmatiske
spørgsmål

B) Reflekterende
spørgsmål

C) Idealistiske
spørgsmål

Designets social ansvarlighed

Hvordan imødekommer vi (kundens) succeskriterier for et inkluderende design?

Hvilke begrænsninger og/eller udfordringer, medfører projektets succeskriterier, for et inkluderende designkoncept?

Kan vi revurdere projektets succeskriterier med det formål at udvikle et mere socialt ansvarligt designkoncept?

lesskab med kunden og eksterne samarbejdspartnere. Selvom vi selvfølgelig også bør gøre vores, til at disse succeskriterier hæves så meget som muligt for projektet.

På grund af projekters praktiske og rumlige kontekst vil vi ikke desto mindre ofte stå i situationer, hvor vi skal reflektere over de begrænsninger, projektets originale succeskriterier medfører. Det kan være, der, som for Ny Ellebjerg projektet, opstår en diskussion om det er vigtigst, at elevatortårnene er klart synlige og lette at finde for alle, selvom dette vil medføre, at mange førlige brugere vil bruge dem, hvilket igen vil medføre en stor ventetid for de passagerer, der kun kan tilgå nogle perroner ved hjælp af en elevator. Eller om det derfor er vigtigere at gemme elevatortårnene lidt væk, for primært at få de intenderede passagerer til at benytte elevatorerne. Her vil man skulle veje, hvem man i særlig grad ønsker at inkludere, og om det i virkeligheden er mere socialt ansvarligt at tilskynde førlige passagerer til at tage en fysisk hårdere tur.

Vurderinger som disse foretages konstant i løbet af et projekt. Særligt de, der er lige så begrænsede på plads, som Ny Ellebjerg. Netop fordi det er overvejelser vi gør os ofte, er det vigtigt, at vi får italesat og ekspliciteret hvilke sociale og etiske konsekvenser, forskellige designbeslutninger kan medføre. I den forbindelse er spørgsmålene i dette afsnit ikke revolutionære for vores arbejde, men de kan hjælpe os med at tydeliggøre vores argumenter – både internt og eksternt.

A) Pragmatiske spørgsmål	B) Reflekerende spørgsmål	C) Idealistiske spørgsmål
Regler og guidelines		
Overholder vi bygningsreglementet og evt. guidelines?	Hvilke typer af kroppe og personer henleder disse vores opmærksomhed på?	Bør vi udvide denne opmærksomhed til også at inkludere andre grupper, eller på anden vis udfordre disse?

2.3 Regler og guidelines

Pointer

- Regler og krav bidrager kraftigt til vores forståelse af tilgængelighed, brugerbehov, og i forlængelse heraf, inklusion.
- Igenem et bredere menneskesyn kan vi arbejde mere konstruktivt med de obligatoriske minimumskrav, vi møder.

Vi kommer ikke udenom at regler, hvad end de er fra bygningsreglementet eller ej, har en stor betydning for, hvordan vi indtænker inklusion og tilgængelighed i vores projekter. Udover at kunne forstås som en juridisk løftestang for vigtige dagsordener (eksempelvis tilgængelighed), så henvender regler og krav desuden vores opmærksomhed imod specifikke brugergrupperes behov. I bygningsreglementet er det eksempelvis nærmest udelukkende kørestolsbrugere og blinde, der sættes særligt fokus på.

Det er vigtigt, at vi er opmærksomme på, hvordan regler og krav på den måde henleder vores opmærksomhed på inklusionen af specifikke grupperinger, mens andre forbliver usynlige. Eksempelvis medførte de mange overlappende krav til Ny Ellebjerg projektet, at vi brugte meget tid på at diskutere, hvordan vi skulle inte-

grere ledelinjerne i gulvet, så vi overholdt disse krav. Målt på timer brugte vi således længere tid på at diskutere synsbesværede brugergrupperes behov, end alle andre specifikke brugergrupper lagt sammen. Dette er den pragmatiske konsekvens af juridiske krav for vores interne designprocesser. Den arkitektoniske konsekvens er, at vi bliver gode til at indtænke lige netop ledelinjer i de rum vi designer.

Således er pointen med de overstående spørgsmål ikke, at vi skal forsøge at ignorere de krav, vores projekter nu engang er underlagt. Tværtimod. Det er dog vigtigt, at vi bliver opmærksomme på, at eksempelvis bygningsreglementet i bedste tilfælde fungerer som et minimumskrav, og ikke en anvisning for, hvordan man bør designe inkluderende arkitektur. Der ligger nemlig en række implicite eller endog relativt eksplicite forståelser af, hvilke typer af kroppe eller brugere, vi som arkitekter skal have 'hjælp' til at inkludere i vores designs. Hvis vi på egen hånd bliver bedre til at implementere et bredere menneskesyn, hvor vi anerkender at kroppe og funktionsnedsættelser kommer i rigtigt mange typer, vil vi formentligt finde at, at det bliver en bagatel at overholde de krav, vores design skal imødekomme.

Der findes rigeligt med skrækeksempler på hvordan krav og retningslinjer implementeres i byen. Her kan du se tre tilfældigt udvalgte eksempler. For to af disse eksempler er det tydeligt rampen har været en add-on. I bedste tilfælde medfører dette et rodet og uskønt rum. I værste tilfælde får det nogle mennesker til at føle sig som en uønsket eftertanke. I alle tre tilfælde har der været rigeligt med plads til mere elegante løsninger, selvom det kun er lykkedes ét sted. Dette ene sted har man arbejdet med rampen som en præmis snarere end en eftertanke i landskabet.

03

DESIGNMØDE OG MÅLOPFØLGNING

Output

- Opfølgning og test af projektets oprindelige succeskriterier for en inkluderende arkitektur.

Det endelige møde i guiden er tiltænkt preliminary eller detailed-design faserne – altså når man er nået relativt langt med at designe og tegne diverse dele af projektet. Mødet har fokus på opfølgning af de mål og succeskriterier, der blev talt om i starten af projektet. Herudover kan mødet foranledige en trykprøvning af, hvor inkluderende projektet er.

A) Pragmatiske spørgsmål	B) Reflekerende spørgsmål	C) Idealistiske spørgsmål
Robust tilgængelighed		
Er alle indgange og hovedstrøg inkluderende og/eller tilgængelige?	Hvordan er tilgængelighedstiltag positioneret i forhold til forventede bevægelsesmønstre?	Hvad skal der ske for at stedet bliver tilgængeligt, og hvordan imødekommes dette?
Det omvendte perspektiv		
Hvilke dele af rummet ekskluderer bestemte grupper fysisk?	Hvilke aktiviteter er det ikke muligt for alle at deltage i?	Hvilke rumlige oplevelser eller sanseindtryk ekskluderer bestemte grupper fra?
Målopfølgning		
Lever vi op til kundens forståelse og mål for projektets inklusion?	Er de oprindelige mål for inklusion stadig relevante, eller bør de revideres?	Er vi lykkedes med at integrere inklusion som en del af projektets arkitektoniske kvalitet?

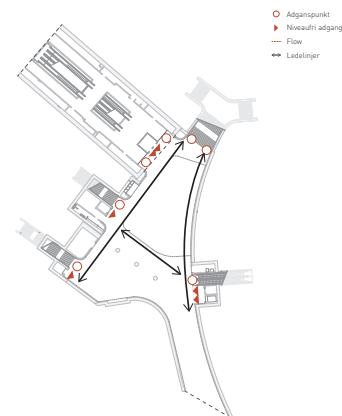
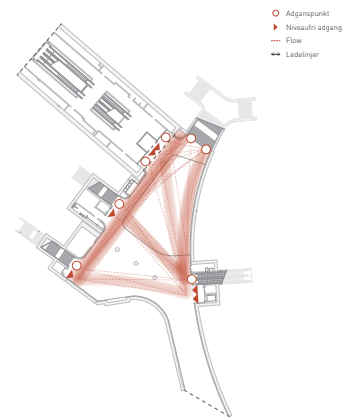
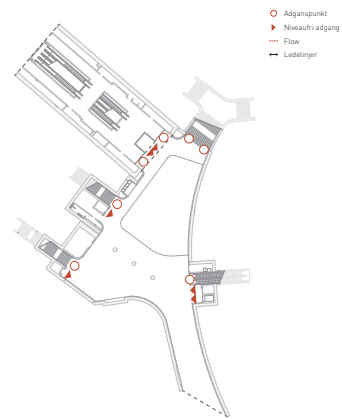
3.1 Robust tilgængelighed og det omvendte perspektiv

Pointer

- For at inklusion skal spille en reel rolle i vores projekter, skal det indgå som et fokuspunkt i vores analytiske og visuelle materiale.
- Det betyder et bevidst forhold til, hvilke kroppe og typer af brugere, vi forestiller os igennem det visuelle materiale og de analyser, vi benytter internt og eksternt.

På tegnestuen producerer vi konstant tegningsmateriale, 2D og 3D perspektiver, fysiske modeller, og søger i det hele taget, igennem et hav af værktøjer, at analysere, hvordan vi arkitektonisk kan løse en opgave bedst muligt. På den måde er vores arbejde i særlig grad præget af visualiserende og skitserende analyseredskaber. I inklusionsøjne medfører dette, at hvis inklusion skal spille en rolle i vores projekter, skal vi sørge for at indarbejde inklusion i vores skitserende, visualiserende, og analytiske arbejde. Ellers vil inklusion, sat på spidsen, 'bare' blive ved snakken, og ikke være noget, der har en reel betydning for vores designbeslutninger.

Langt det meste af det materiale, vi producerer, forholder sig udelukkende til, hvordan et rum kommer til at se ud og opleves for en fuld funktionsdygtig bruger. Dette er ikke i sig selv et udtryk for diskrimination, men vi skal være opmærksomme på, at denne 'almindelige bruger' indlejrer sig i vores tegninger og herigenem former, hvordan vi forstår projektet. Et eksempel herpå er, hvis alle perspektiver tegnes ud fra samme gennemsnitlige øjenhøjde. På den måde kan vi komme til at producere et ubevidst hierarki for projektets fremtidige brugere, hvor

fx brugeren, der er 180 cm høj og har et perfekt syn, prioriteres frem for andre brugere. Dette er et karikeret eksempel. Ikke desto mindre betyder vores antagelser om kroppen meget i de rumlige analyser, vi foretager. Både når vi tegner, og når benytter softwareprogrammer til at foretage analyser for os.

I forlængelse heraf forsøger spørgsmålene tilknyttet dette afsnit at give to eksempler på, hvordan man kan imødekomme en sådan kritik ved at introducere et alternativt perspektiv på vores design. Dette kan måske virke abstrakt, eller svært at introducere i praksis, men eksemplet med en simpel flowanalyse her viser, at der ikke behøver være alverden til forskel fra vores almindelige praksis.

Herudover kan denne form for supplerende analyser hjælpe os med at finde ud af, hvor skrøbelig eller robust fx tilgængeligheden er i et givent design. Havde vi fx kun én elevator, som den eneste form for niveaufri adgang til Ny Ellebjerg, ville mange brugere være afhængige af, at denne ene elevator altid virkede, for at de kunne benytte stationen.

Ligesom i afsnittet om afhængighed er der her en pointe i at stille problematikken på hovedet og forsøge at lege djævlens advokat i forbindelse med robustheden af vores løsninger. Når alting fungerer, er dansk offentligt transport eksempelvis nogenlunde tilgængeligt. Det er når ting bryder sammen, når der er vedlige-

Foto: Camilla Ryhl

holdelsesarbejde, eller nogen har parkeret en cykel skævt, at denne reelt skrøbelige tilgængelighed bryder sammen. For brugere, der er afhængige af disse designelementer, medvirker det en betydeligt øget stress i hverdagen, da de er afhængige af et enkelt stykke maskineri eller en smal rampe, som nemt kan være ude af drift eller blokeret. Denne konstante bekymring ekskluderer nogle grupper fra at benytte rummet, selv når alting fungerer, fordi de ikke har en ligeværdig adgang.

Spørgsmålene her forsøger at give en hjælpende hånd med at se vores projekt fra et andet perspektiv. Dette gøres ved at gå fra et fokus på, hvilke dele af et projekt er fysisk utilgængelige for bestemte grupper, hvilke typer af aktiviteter nogle personer ikke kan deltage i, og endeligt vurdere, hvilke rumlige oplevelser nogle personer ikke vil kunne få. Her stiller vi gradvist større og sværere spørgsmål til os selv og vores projekt. Et eksempel på hvad denne gradvise udvidelse kan give af viden, kan man hente fra caféen i Tate Modern i London. Her er museet formelt fuldt tilgængeligt, men den imponerende visuelle oplevelse fra caféen ud over Themsen er blokeret for nogle grundet højden på bordet.

3.2 Målopfølgning

Pointer:

- Inklusion bør vurderes som en del af projektets arkitektoniske kvalitet, hvis argumenterne fra denne guide skal have nogen vægt internt og eksternt.

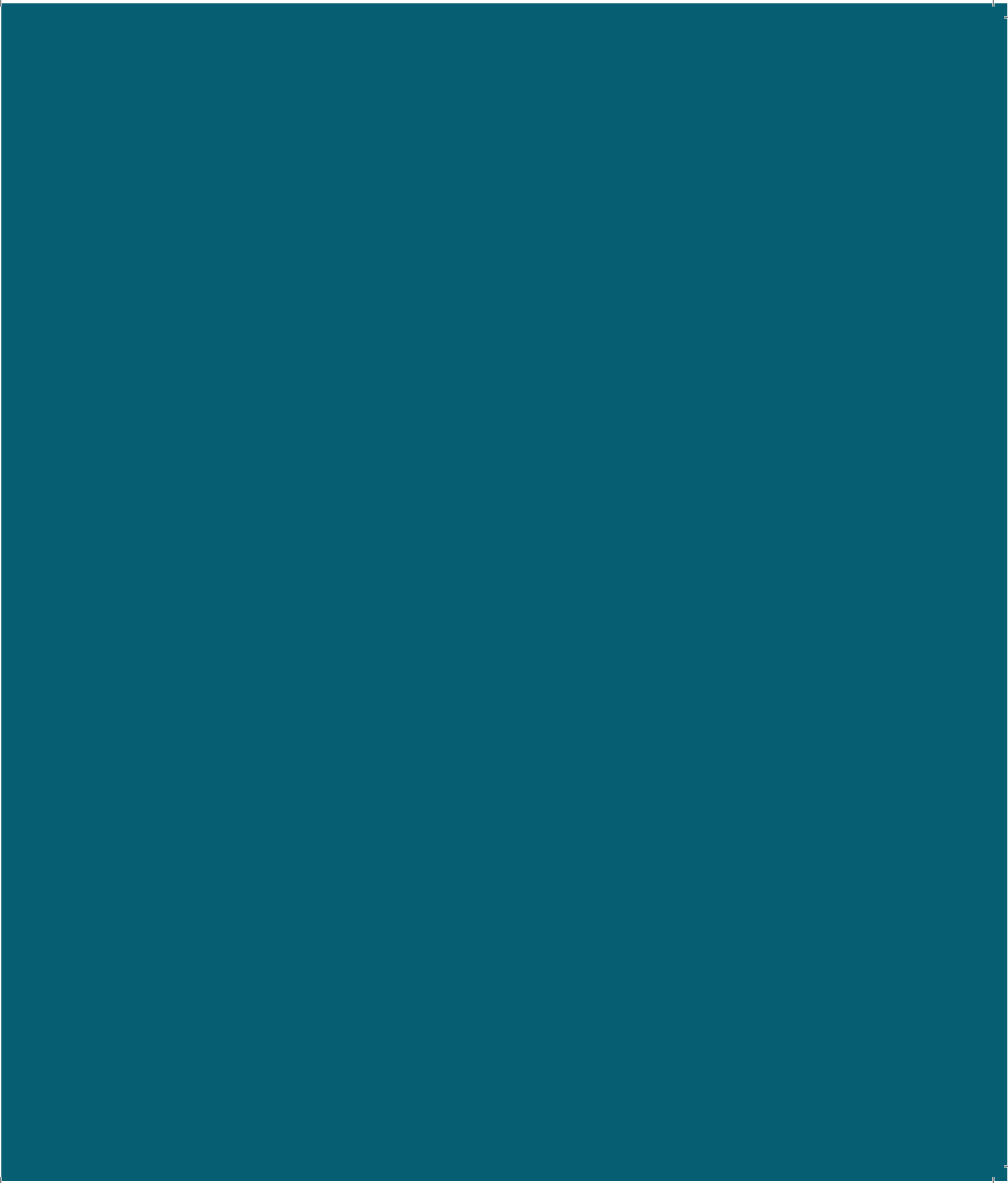
For at inklusion virkelig skal betyde noget indenfor vores fag, uanset om vi henviser til det som universal design, feministisk design, inkluderende design, eller social bæredygtighed, skal det introduceres som en del af et projekts fundamentale arkitektoniske kvalitet. Udover at være en måde at sikre og ekspandere vores ekspertiseområde som profession, så er det også en nødvendighed for, at vi internt kan italesætte de kvaliteter, vi mener, god og inkluderende arkitektur kan bidrage med. Et simpelt eksempel herpå er den måde, vi har behandlet ledelinjer på i bl.a. Ny Ellebjerg projektet og for Hovedstadens Letbane. I begge disse projekter var ledelinjer et krav, i både juridisk og inkluderende forstand, men i begge tilfælde blev ledelinjerne bearbejdet, forenklet, og inkluderet i projektet i en sådan grad, at de tilføjede en generel kvalitet til projektet.

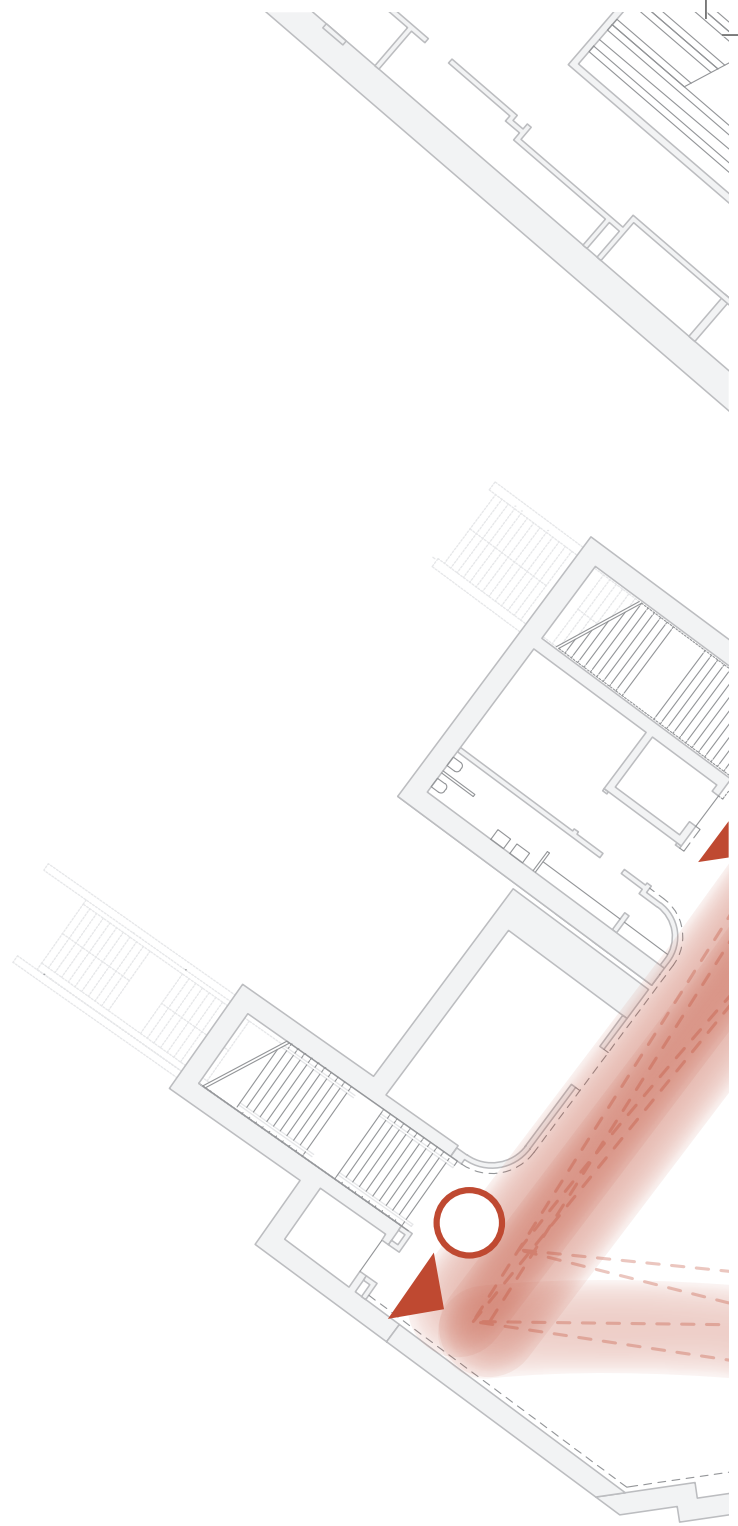
A) Pragmatiske spørgsmål	B) Reflekterende spørgsmål	C) Idealistiske spørgsmål
Målopfølgning		
Lever vi op til kundens forståelse og mål for projektets inklusion?	Er de oprindelige mål for inklusion stadig relevante, eller bør de revideres?	Er vi lykkedes med at integrere inklusion som en del af projektets arkitektoniske kvalitet?

En sådan bearbejdelse og italesættelse af inkluderende arkitektur er nødvendig, hvad end det handler om ledelinjer eller tryghedsskabende belysning. Særligt i mobilitetsprojekter eller projekter med større offentlige kunder vil det være givtigt at genbesøge de originale mål og succeskriterier for projektets inkluderende elementer. Modsat andre tematikker indenfor arkitekturen, som fx skalaforhold eller biodiversitet (som et nyere eksempel), vil inklusion og særlig tilgængelighed ikke automatisk blive indregnet i kundens forståelse af arkitektonisk kvalitet. Som det sidste punkt i denne guide er det vigtigste, uanset hvad, at man tager sig tid til at vurdere, hvilken reel rolle inklusion og eksempelvis tilgængelighed spiller i projektet. Ideelt set skal det være forbundet til den inklusionsforståelse, man i fællesskab med projektets parter, blev enige om i starten af projektet.

Marcus Tang Merit er uddannet sociolog fra Københavns Universitet og er PhD ved Det Kongelige Akademi og Gottlieb Paludan Architects. Denne interdisciplinære baggrund har han brugt aktivt i sin forskning om inklusion og arkitekters designprocesser. Med baggrund i dette emne har han skrevet om bl.a. arkitekturens metoder og fremtidsforestillinger, fysisk funktionsnedsatte brugeres rolle i disse processer, og universal design.

**GOTTLIEB
PALUDAN**
ARCHITECTS